

การออกแบบลายผ้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม

ตำบลห้อยแขง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

Pattern Design and Develop Ikat Indigo Products of Hong Saeng

Subdistrict, Loeng Nok Tha District, Yasothon Province

วสันต์ สุวรรณเนตร* สุกัญญา ขอบธรรม และ ศิริศักดิ์ เอื้อสามาลย์

Wasun Suwannate Sukanya Chobtham and Sirisak Ueasaman*

วิทยาลัยชุมชนสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์ 35000

Yasothon Community College, Yasothon 35000, Thailand

*Corresponding author: E-mail: wasan.s@yasocc.ac.th

(Received: September 10, 2019; Accepted: November 13, 2019)

Abstract: This research aimed to design and develop ikat Indigo products which remains uniqueness of Hong Saeng community. Loeng Nok Tha district of Yasothon province by using participatory action research (PAR). The research sample is a group of 20 people from the local weaving community which is specific selection. The research tools were interview and survey by using focus groups discussion, in-depth interviews, narrative data analysis, and inductive patterns of ikat and design based on Hong Saeng identity. Leading to the pattern named "Dok Keaw Hong Saeng" when the leftover material, it can be developed into indigo handbags. Based on the satisfaction survey of customers who use ikat indigo product, it is conducted by quantitative research. Eighty samples were used and collected by questionnaires. Data was analyzed using statistical averages and standard deviation. According to the results of satisfaction surveys, ikat products showed high level of satisfaction.

Keywords: Ikat, indigo, natural dyes, indigo ikat products, participatory action research

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบลายผ้ามัดหมี่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนห้อยแขง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ใช้วิธีการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองตำบลห้อยแขง จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ลายผ้ามัดหมี่ที่ร่วมกันออกแบบจากอัตลักษณ์ของชุมชนห้อยแขงชื่อลาย “ดอกแก้วห้อยแขง” เมื่อนำไปตัดเย็บเครื่องแต่งกาย และนำวัสดุเหลือจากตัดเย็บมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามประกอบด้วยกระเป๋าใส่เหรียญ และกระเป๋าถือ ได้สำรวจความพึง

พอใจของผู้สนใจผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดหมี่ย้อมครามโดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 80 คน สํารวจและเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการสำรวจความพึงพอใจลายมัดหมี่และผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดหมี่ย้อมครามพบว่ามีความพึงพอใจในระดับมาก

คำสำคัญ: ผ้ามัดหมี่ คราม สีย้อมธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

คำนำ

การทอผ้า คือศิลปะที่มีกรรมวิธีและเทคนิคให้เกิดลวดลายต่าง ๆ เทคนิคการมัดหมี่ถือว่าเป็นกรรมวิธีที่สำคัญที่จะทำให้ผ้าทอเกิดลายและเกิดสีเส้นต่าง ๆ กรรมวิธีการมัดหมี่ให้เป็นลายและสีต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความชอบและรสนิยมของผู้มัดหมี่และใช้งานผ้ามัดหมี่ เช่น ถ้าต้องการผ้าทอมียลลิ่งเล็ก ๆ เต็มผืนและหลาย ๆ สีต้องใช้ผู้ที่มีฝีมือประณีตสูงในการมัดหมี่ เครื่องมือที่ใช้ในการมัดหมี่ ประกอบด้วย โส้กหมี่หรือแบบลายหมี่ เชือกหรือฟาง ในอดีตใช้กากกล้วยแห้ง มีดบางเล็ก ๆ หรือใบมีดโกนชนิดมีด้าม การมัดลายเต็มตัวหรือเต็มผืน ผู้มัดจะมัดลายตามแบบลายหมี่ให้เต็มปอยหมี่ ส่วนการมัดลายครึ่งท่อนหรือครึ่งผืน ผู้มัดหมี่จะมัดเพียงครึ่งเดียวของปอยหมี่เท่านั้น ขั้นตอนการมัดหมี่จะเริ่มจากเอาปอยหมี่ที่คันเสร็จแล้วใส่โส้กหมี่ใช้เชือกฟางที่ข่อยเล็ก ๆ มัดลำหมี่แต่ละลำไปตามแบบลายหมี่ ส่วนของเส้นใยที่ถูกเชือกฟางมัดเวลานำไปย้อมสีจะไม่สามารถเข้าไปในส่วนนั้น ๆ ได้ จึงคงสีไว้ตามเดิมของเส้นใย และส่วนที่ไม่ถูกมัดจะมีสีตามสีที่ใช้ย้อม สำหรับการย้อมสีน้ำเงินที่ย้อมด้วยคราม เนื่องจากครามเป็นพืชที่ใช้ในชุมชนห้องแซงที่ถือเป็นวิถีที่คู่กับชุมชน ครามเป็นพืชไม้พุ่มลักษณะใบคล้ายกับขนนกปลายคี่เรียงสลับกัน ดอกของครามจะออกเป็นช่อมีกลีบดอกสีชมพูอมแดง ครามมีสรรพคุณทางยาหลายอย่าง เช่น

แก้ท้องเสียบ แก้ปวด ดับพิษ รากใช้ขับปัสสาวะ ขับน้ำลดบวม เปลือกขับพิษงู ด้านพิษฝึ การนำสีจากครามมาย้อมผ้าเพราะผ้าย้อมครามมีลักษณะคล้ายเป็นฉนวน กันความร้อนได้ดี ผ้าย้อมครามเมื่อสวมใส่จะรู้สึกสบาย ไม่ร้อน มีสัมผัสที่นุ่มต่อผิวสัมผัส ผ้าที่ย้อมด้วยครามสามารถป้องกันผิวของผู้สวมใส่จากรังสีอัลตราไวโอเล็ต ป้องกันแบคทีเรีย เมื่อสวมใส่แล้วเชื่อว่าทำให้เลือดหมุนเวียนสะดวก มีสมาธิ เมื่อนำครามมาย้อมผ้าทอมัดหมี่แล้ว ผ้ามัดหมี่ย้อมครามจึงเป็นที่ต้องการใช้งานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและในภูมิภาคอื่น ๆ จากการสำรวจลายผ้ามัดหมี่ในชุมชนมักเป็นลายผ้าที่จดจำกันมาตั้งแต่อดีต เช่น ลายหมากรับ เป็นลายผ้าที่พบโดยทั่วไปในชุมชน และในชุมชนอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มทอผ้าบ้านห้องแซงจึงมีความต้องการที่จะออกแบบลายผ้ามัดหมี่ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านห้องแซง จึงได้ร่วมกับคณะวิจัยออกแบบลายผ้ามัดหมี่ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลห้องแซงและร่วมกันตั้งชื่อลายว่า “ดอกแก้วห้องแซง” แล้วนำหมี่ไปทอเป็นผืนเพื่อแปรรูปเป็นเสื้อบุรุษ หรือชุดสวมใส่สตรี เศษวัสดุที่เหลือจากการแปรรูปนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดหมี่ย้อมคราม เช่น กระเป๋าถือ กระเป๋าใส่เหรียญ เป็นต้น

ข้อมูลจาก Dowduen (2015) ที่สร้างกระบวนการสร้างสรรค์เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย จาก

ทฤษฎีการรื้อสร้าง จากผ้าไหมมัดหมี่ นำมาเป็นวิธีการพัฒนาต่อยอดสินค้าประเภทเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าในชุมชน และเป็น การขยายฐานกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้ผ้ามัดหมี่ให้กว้างขวางขึ้น อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการสื่อสารระหว่างนักออกแบบกับช่างทอพื้นบ้านให้เกิดความเข้าใจในจุดประสงค์การออกแบบโดยมีการร่วมพัฒนาระหว่างวัสดุและรูปแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นฐานความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สิ่งทอ รวมทั้ง Nopudomphan (2016) ที่ประยุกต์แนวคิดร่วมสมัยหลายสาขาวิชา ได้แก่ แนวคิดเรื่องผ้าไหมมัดหมี่ในประเทศไทย แนวคิดเรื่องการตลาด แนวคิดเรื่องสัญญาวิทยา และ ทฤษฎีทางศิลปะเพื่อใช้ในการออกแบบลวดลาย อีกทั้ง Phakdeesuwan (2010) ที่ได้รายงานผ้าย้อมครามเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพชนที่เกิดขึ้นมาคู่กับการทอผ้าและวัฒนธรรมของผ้า การทอผ้าและการย้อมผ้าจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งของผู้หญิง ในอดีตผลิตผ้าย้อมครามขึ้นเพื่อสนองความต้องการในการดำเนินชีวิต แต่ในปัจจุบัน การรื้อฟื้นผ้าย้อมครามทำให้ผ้าย้อมครามเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สำคัญ รวมทั้ง Juengvimuttiaphan (2010) ได้รวบรวมลายผ้ามัดหมี่จากลายผ้าที่คงเหลือในชุมชนโดยร่วมสร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบลายผ้า คิดค้นลวดลายผ้าขึ้นมาใหม่ชื่อลาย “สามพันโบก” ได้แรงบันดาลใจจากสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในแม่น้ำโขงใกล้หมู่บ้าน รวมทั้ง Wisapan (2017) ที่ออกแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าทอเกาะยอโดยใช้เทคนิคควิลท์

และศึกษาความพึงพอใจผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าทอเกาะยอโดยใช้เทคนิคควิลท์ ขั้นตอนดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการออกแบบ การออกแบบ โดยเริ่มจากการออกแบบลวดลายก่อนแล้วจึงออกแบบร่างผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าทอเกาะยอรูปทรงมีความเป็นเอกลักษณ์และยังคงคุณค่าของผ้าทอเกาะยอมีความประณีตสวยงาม ประโยชน์ใช้สอยมีความสะดวกในการหยิบหรือใส่สิ่งของ ป้องกันการเกิดความเสียหายของสิ่งของได้ และใส่สิ่งของได้ปริมาณมาก งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบลายมัดหมี่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองย้อมครามที่โดดเด่นตามอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลห้องแซง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

อุปกรณ์และวิธีการ

กลุ่มตัวอย่างที่ร่วมออกแบบลาย และผลิตผ้าฝ้ายมัดหมี่ย้อมครามจากกลุ่มทอผ้ามัดหมี่ตำบลห้องแซงจำนวน 20 คน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากกลุ่มทอผ้าที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการในตำบลห้องแซง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ร่วมกันออกแบบลายผ้า ผลิตผ้าฝ้ายมัดหมี่ลายดอกแก้วห้องแซง และนำผ้าฝ้ายมัดหมี่ลายดอกแก้วห้องแซง แปรรูป ตัดเย็บเสื้อสำหรับบุรุษ ชุดสำหรับสตรี กระเป๋าถือ กระเป๋าใส่เหรียญ ติดตามผลความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์จากกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคที่เข้าชมผลิตภัณฑ์ที่จัดแสดงและจำหน่ายผ้ามัดหมี่ย้อมครามจำนวน 80 คน

ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจำนวน 2 ชุด ชุดที่ 1 แบบสอบถามสำหรับผู้ร่วมวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามจำนวน 20 คน ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) จำนวน 6 ข้อ โดยครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ ที่อยู่ รายได้ต่อเดือน ตอนที่ 2 แบบสำรวจความพึงพอใจกระบวนการออกแบบลวดลายและผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามจำนวน 12 ข้อ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การประชุม พูดคุย ซักถามสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้เสนอความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยไม่มีการชี้นำคำตอบเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงความจริงมากที่สุดคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปความคิดเห็นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม ความต้องการมีส่วนร่วม ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม วางแนวทางการผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านนโยบายและงบประมาณความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากผู้นำชุมชนปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้ผลิตผ้ามัดหมี่ในชุมชน และเจ้าหน้าที่จากภาครัฐที่

มีส่วนเกี่ยวข้อง ฯลฯ เพื่อนำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามต่อไป ชุดที่ 2 แบบสอบถามสำหรับผู้สนใจผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามจำนวน 80 ชุด สำรวจความพึงพอใจ ใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ แบบสอบถามลักษณะคำถามปลายปิด (close-ended questions) และคำถามปลายเปิด (open-ended questions) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบจำนวน 5 ระดับ ตามมาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ เพศ อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา สถานภาพ ภูมิภาคฯ ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้สถิติเชิงพรรณนา โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ การวิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามแบบมาตราประเมินค่า โดยกำหนดการให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถามดังนี้ (Sittisomboon, 2007)

สถิติเชิงอนุมาน เพื่อทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ ค่า T-test ใช้เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ที่เป็นอิสระกัน จำแนกตามเพศ ค่า F-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one way analysis of variance F-test) ใช้เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มากกว่า 2 กลุ่ม สำหรับ

ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 และ 2 จำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และภูมิลำเนา ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทดสอบเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's method)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถามปลายเปิด และการสนทนากลุ่มสัมภาษณ์รายบุคคล รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมคราม และใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive statistic) แบบอุปนัย

ผลการศึกษา

การวิจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามตำบลห้องแซง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ได้ผลการศึกษาประเด็นการออกแบบลายมัดหมี่ของกลุ่มทอผ้าในบ้านห้องแซง ตำบลห้องแซง อำเภอเลิง

นกทา จังหวัดยโสธร ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 20 คน และผลจากการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมาสรุปผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา แบบอุปนัยนั้น พบว่าชุมชนมีจุดแข็งคือ กลุ่มทอผ้ามัดหมี่ตำบลห้องแซงมีทักษะ และความเชี่ยวชาญในการมัดหมี่และทอผ้าที่สืบสานจากบรรพบุรุษ จุดอ่อนคือยังไม่มีลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เนื่องจากในอดีตนิยมมัดตลอดลายตามแบบที่เห็นจากบรรพชน หรือจากลายผ้าที่มีมาดั้งเดิม จึงมัดไปตามความชอบของผู้มัดแต่ละคน ลายผ้าที่ออกมาจึงไม่มีอัตลักษณ์ที่แสดงความเป็นตัวตนเฉพาะชุมชนห้องแซง ซึ่งเป็นลายผ้าที่ใช้มัดกันทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นลายหมากจับ ดังใน Figure 1

Figure 1. Indigo dyed ikat fabric with "mak jabb" before pattern design

คณะผู้วิจัยจึงร่วมกับกลุ่มทอผ้าบ้านห้องแซงออกแบบลายมัดหมี่ขึ้นใหม่ และได้ร่วมกันตั้งชื่อลายว่า “ดอกแก้วห้องแซง” โดยที่มาของลายมัดหมี่ที่ออกแบบให้มีความคล้ายกับดอกแก้วซึ่งเป็นดอกไม้

ประจำถิ่นและมีจำนวนมากในชุมชน มีการนำเขตแดน (กรอบ) ล้อมรอบด้วยเส้นคล้ายรูปข้าวหลามตัดแทนสัญลักษณ์การหวงแหนวัฒนธรรมชาวผู้ไทตำบลห้องแซงดังใน Figure 2

Figure 2. Indigo dyed ikat fabric with "Dok Kaew Hong Saeng" pattern

นำผ้ามัดหมี่ย้อมครามที่ทอสำเร็จเป็นผืน
แล้วนำมาออกแบบ และแปรรูปสำหรับเสื้อผ้าฟารี

สำหรับสุภาพบุรุษ และชุดเดรสสำหรับสุภาพสตรี ดัง
ใน Figure 3

Figure 3. Dok Kaew Hong Saeng indigo dyed Ikat fabric is transformed into clothes for wearing
and displaying the work piece

นอกจากนั้นยังนำผ้าในส่วนที่เหลือจากการ
แปรรูปเสื้อสุภาพบุรุษ และชุดสำหรับสตรี (ชุดเดรส)
มาออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นกระเป๋าผ้า

สำหรับใช้งานทั่วไปดังใน Figure 4 และกระเป๋าใส่
เหรียญดังใน Figure 5

Figure 4. Type 1 a bag or a handbag by using indigo dyed ikat fabric

Figure 5. Type 2 a coin purse by using indigo dyed ikat fabric

ติดตามความพึงพอใจผลิตภัณฑ์จากกลุ่มตัวอย่างของผู้บริโภคโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็นจำนวน 80 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญที่เข้าชมการแสดงผลิตภัณฑ์ที่จัดแสดงเครื่องแต่งกายในตลาดถนนคนเดินบ้านห่อแขงและสินค้าโอท็อปตำบลห่อแขง พบว่ามีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามอยู่ในระดับมาก รวมทั้ง

นำผ้ามัดหมี่ย้อมครามไปแสดงและจำหน่ายในสถานที่และโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวันผู้ไทโลก ประจำปี พ.ศ. 2561 ที่จัดขึ้นที่วัดพระธาตุเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม และจัดแสดงผลงานในวันประชุมหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดยโสธร ดังใน Figure 6

Figure 6. Dok Kaew Hong Saeng indigo dyed Ikat fabric is transformed into clothes for wearing and displaying the work piece

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามตำบลห่อแขง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ควรมีการประสานหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการผลิตเนื้อคราม การผลิตเส้นใยฝ้าย รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกใช้เส้นใยชนิดต่าง ๆ ที่เหมาะสมในชุมชน เพื่อลดต้นทุนในการผลิต รวมทั้งการสร้างแหล่งเรียนรู้ มัดหมี่ ย้อมคราม ทอผ้า ให้กับคนชุมชน

เพื่อสืบสานวัฒนธรรม และอาชีพการทอผ้าให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

อภิปรายผล

ผลการออกแบบลายผ้ามัดหมี่ย้อมครามตำบลห่อแขง อำเภอเลิงนกทา ได้ทำการออกแบบลายผ้ามัดหมี่ที่บอกถึงอัตลักษณ์ชุมชนห่อแขง มี

การตั้งลายผ้ามัดหมี่ย้อมครามชื่อ “ดอกแก้วห้องแขง” ลายดอกแก้วห้องแขงที่สร้างขึ้นใหม่นี้ได้เป็นต้นแบบให้กับสมาชิกที่ทอผ้ามัดหมี่ย้อมครามในชุมชนนำไปมัดหมี่และทอผ้ามัดหมี่ย้อมคราม นำไปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำหรับบุรุษ และสตรี พร้อมทั้งนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดหมี่ย้อมคราม เช่น กระเป๋าถือ กระเป๋าใส่เหรียญ และจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าสำหรับบุรุษ และสตรี ผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดหมี่ย้อมคราม เช่น กระเป๋าถือ กระเป๋าใส่เหรียญ พบว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Prajongsant (2015) ที่ศึกษาวิจัยการนำลวดลายส่วนประดับของปราสาทขอมที่ดงามมาเป็นต้นแบบการสร้างสรรคัลวดลายเรขศิลป์ 2 มิติให้มีลักษณะร่วมสมัยมาออกแบบผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าไหมมัดหมี่ เมื่อแรกเห็นผลิตภัณฑ์ผู้บริโภคมีความรู้สึกชื่นชอบลวดลายที่สื่อถึงลวดลายส่วนประดับปราสาทขอมได้รับรู้ถึงคุณค่าของงานหัตถศิลป์ ภาคภูมิใจในภูมิปัญญารดกไทยอันเป็นการแสดงอัตลักษณ์ของตนให้ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นการช่วยขยายประสบการณ์ของผู้บริโภคเกิดเป็นเรื่องราวประกอบผลิตภัณฑ์ทำให้จดจำผลิตภัณฑ์ได้ง่าย ผลการวิจัยถือว่าเป็นประโยชน์กับกลุ่มทอผ้าบ้านห้องแขงในการนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น ผลิตภัณฑ์ที่ดีต้องมีความแปลกใหม่ เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค มีประวัติ มีที่มา ราคาขายเหมาะสมกับกำลังซื้อของผู้บริโภคในตลาด

นอกจากผลการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาลายผ้ามัดหมี่ย้อมครามบ้านห้องแขงสำหรับกลุ่มทอผ้าบ้านห้องแขงในการนำไปประยุกต์ใช้พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต่อไปแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ขึ้นในชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Vichasilp (2017) ที่ศึกษาวิจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมครามเพื่อขยายตลาดไปยังลูกค้ากลุ่มใหม่: กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมคราม อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติด้านตลาดและรายได้ของกลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมคราม อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ในการพัฒนาสินค้าของผลิตภัณฑ์เพื่อตลาดกลุ่มใหม่ ใช้การฝึกอบรมในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ เก็บข้อมูลรายได้ของกลุ่มตัวอย่างเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพการสนทนากลุ่มผู้ทอผ้าและผู้บริโภคเป้าหมายกลุ่มใหม่ พบว่ากลุ่มทอผ้ามีรายได้เพิ่มขึ้นโดยมีรายได้จากผลิตภัณฑ์ใหม่ ได้แก่ กีบติดผม ต่างหู กระเป๋า และผ้าห่มอเนกประสงค์ ผลการทดสอบทัศนคติด้านการตลาดของกลุ่มทอผ้าพบว่ามีความคิดเห็นด้านการตลาดตรงกับความต้องการซื้อของผู้บริโภคกลุ่มใหม่ ในกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน ส่วนผสมทางการตลาด คือ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ได้ในระดับสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ngamsakoo and Phollawan (2017) ที่ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวไทยทรงดำในการนำผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำมาผลิตเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

จากผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำ พบว่า ผ้าทอลายแตงโม และผ้าปะแ่งนัยยะที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยทรงดำไว้ ด้วยการใช้เส้นด้ายสีครามเข้มเกือบดำในการทอ ส่วนผ้าปะที่ไ้แตงเติมบนผ้าทอให้สวยงามมีลวดลายสื่อถึงความผูกพันกับธรรมชาติผ้าสองชนิดนี้จึงแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างชัดเจน และมีการนำผ้าที่เหลือใช้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น พวงกุญแจ กระเป๋า กล่องใส่แว่นตาและสมุดจดบันทึก และงานวิจัยของ Jungvimutipan (2010) ที่วิจัยรวบรวมลายผ้ามัดหมี่จากลายผ้าที่คงเหลือในชุมชนโดยร่วมสร้างแรงบันดาลใจในการออกแบบลายผ้า คิดค้นลวดลายผ้าขึ้นมาใหม่ชื่อลาย “สามพันโบก” ได้แรงบันดาลใจจากสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในแม่น้ำโขงใกล้หมู่บ้าน ช็อคค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามพิจารณาพบ เจือนไขสำคัญในการออกแบบลายมัดหมี่เกิดจากคนในชุมชนมีความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตน ดังปรากฏเห็นทั่วไปว่าคนในชุมชนตำบลห้องแซงนิยมสวมเสื้อผ้าทอมือมัดหมี่ลวดลายต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันแต่ละคนหนึ่งมีชุดแต่งกายที่แปรรูปจากผ้ามัดหมี่ย้อมครามกันหลายชุด ผู้คนในจังหวัดยโสธรนำวัฒนธรรมการแต่งกายนี้ไปสวมใส่ในวาระต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในงานประจำจังหวัดทำให้ความต้องการผ้ามัดหมี่ย้อมครามมีความต้องการของตลาดจำนวนมาก ทำให้กลุ่มทอผ้ามัดหมี่ย้อมครามตำบลห้องแซงมีรายได้มากขึ้น มีความพอใจในการผลิตในเชิงสินค้าทางวัฒนธรรมที่ชุมชนหวงแหนที่สร้างรายได้ เกิดชื่อเสียงด้านการทอผ้ามัดหมี่ย้อมครามให้

สังคมภายนอกยอมรับ นอกจากนั้นยังนำมาออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋าผ้า กระเป๋าใส่เหรียญ เพิ่มมูลค่าวัสดุที่เหลือจากการแปรรูปเสื้อผ้า ทำให้ชุมชนมีสินค้าที่ผลิตจากผ้ามัดหมี่ย้อมครามหลากหลาย อีกทั้งผ้ามัดหมี่ย้อมครามลาย “ดอกแก้วห้องแซง” เมื่อทอเป็นผืนลายคมชัดความสวยงามน่าใช้ สีสันทสวยงามเนื้อผ้ามีผิวสัมผัสที่นุ่มเมื่อนำไปออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นกระเป๋าถือรูปทรงมีความเป็นเอกลักษณ์และยังคงคุณค่าของผ้ามัดหมี่ย้อมครามบ้านห้องแซง มีความประณีตสวยงาม ประโยชน์ใช้สอยมีความสะดวกในการใส่สิ่งของ ใส่สิ่งของได้ปริมาณมาก และกลุ่มเป้าหมายทางการตลาด มีความเป็นไปได้ในการผลิตจริงในชุมชน และมีความเหมาะสมกับรสนิยมของกลุ่มบุรุษและสตรีวัยทำงาน ส่งผลดีในด้านเศรษฐกิจ เป็นการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ สร้างคุณค่าจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีราคาสูงขึ้นมากกว่าการขายเป็นผ้าทอขายแบบเป็นเมตร ส่งเสริมอาชีพพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เกิดการถ่ายทอดความรู้ อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ย้อมครามที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้ภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ย้อมครามยังคงอยู่ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนต่อไป

สรุป

การวิจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่ย้อมครามตำบลห้องแซง อำเภอลำดวน จังหวัดยโสธร ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อออกแบบลายมัดหมี่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง

ย้อมครามที่แสดงอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านห้อยแขง ออกแบบลายมัดหมี่ขึ้นใหม่ชื่อลาย “ดอกแก้วห้อยแขง” ลักษณะของลายมีรูปคล้ายกับ “ดอกแก้ว” ดอกไม้ประจำถิ่นที่มีอยู่จำนวนมากในชุมชน มีการนำเขตแดนรูปข้าวหลามตัดมาล้อมรอบหมายถึงการ หวงแหวนวัฒนธรรมชาวผู้ไทตำบล ห้อยแขง แล้ว สร้างมูลค่าให้กับผ้ามัดหมี่ย้อมครามลาย “ดอกแก้ว ห้อยแขง” แปรรูปเสื้อผ้าบุรุษ เสื้อผ้าสตรี กระเป๋าถือ กระเป๋าใส่เหรียญ นำผลิตภัณฑ์ไปทดลองจำหน่าย เพื่อดูแนวโน้มทางการตลาด ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าสูงขึ้น ผู้บริโภคมีความพึงพอใจในระดับมาก ส่งผลดีต่อ เศรษฐกิจชุมชน อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาทอผ้า มัดหมี่ย้อมครามที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษให้ยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสถาบันวิทยาลัยชุมชน ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย นายกเทศมนตรีตำบล ห้อยแขง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร อำนาจ ความสะดวก และช่วยประสานกลุ่มผู้ทอผ้ามัดหมี่ ย้อมครามตำบลห้อยแขง ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระ เกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (มุกดาหาร) และกองกำกับการตำรวจตระเวน ชายแดนที่ 23 ที่ให้คำแนะนำแนวทางพัฒนาลาย มัดหมี่ และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้า มัดหมี่ย้อมครามในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Dowduen, C. 2015. Development and design

of ladies' bags with traditional textile patterns form Ban Pa Tang, Uthai Thani province. Art and Architecture Journal Naresuan University 6(1): 121-133. (in Thai)

Jungvimutipan, K. 2010. The integration of cultural dimensions into the development of indigo-dyed cotton products by villagers of Kanpalan village. Built Environment Inquiry Journal (1): 61-68. (in Thai)

Ngamsakoo, R. and Phollawan, P. 2017. Knowledge and product development from Thai Song Dum's native textiles in Bandon subdistrict, U-thong district, Suphanburi province. Journal of Community Development and Life Quality 6(1): 176-187. (in Thai)

Nopudomphan. K. 2016. Designing fashion from deconstruction process: case study ikat silk in Pakthongchai district, Nakhonratchasima province. Institute of Culture and Art Journal 17(2): 81-94. (in Thai)

Phakdeesuan, S. 2010. Pattern design for Mudmee silk fabrics of Maha Sarakham province in contemporary

culture context. Chopayom Journal
21: 17-35. (in Thai)

Prajonsant, S. 2015. Graphic patterns
adopting from architectural
decoration of Khmer temples in ikat
silk of cloth design. Journal of
Community Development and Life
Quality 3(3): 331-338. (in Thai)

Sittisomboon, M. 2007. Research
methodology. Faculty of Education.
Naresuan University, Phitsanulok. (in
Thai)

Vichasilp, K. 2017. Development of indigo
fabric products for new market
sectors: a case study of indigo dyed
cotton producers in Amphoe
Phanna Nikhom, Sakon Nakhon.
Khon Kaen Agriculture Journal. 45
(Suppl.1): 1442-1448. (in Thai)

Wisapan, S. 2017. Product design of Ko-yo
hand woven bag using quilt
technique. Art and Architecture
Journal. Naresuan University 8(2): 1-
9. (in Thai)
